



Π.3.2.1 Εκπαιδευτικά σενάρια και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη

Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας

Α΄ Γυμνασίου

Τίτλος:

«Εικόνες από τη ζωή ενός ξενιτεμένου»

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΓΕΡΑΚΙΝΗ



ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Θεσσαλονίκη 2013



ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ ΕΡΓΟΥ

ΠΡΑΞΗ: «Δημιουργία πρωτότυπης μεθοδολογίας εκπαιδευτικών σεναρίων βασισμένων σε ΤΠΕ και δημιουργία εκπαιδευτικών σεναρίων για τα μαθήματα της Ελληνικής Γλώσσας στην Α/βάθμια και Β/βάθμια εκπαίδευση» MIS 296579 (κωδ. 5.175), - ΟΡΙΖΟΝΤΙΑ ΠΡΑΞΗ, στους άξονες προτεραιότητας 1-2-3 του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση», η οποία συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και εθνικούς πόρους.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: Ι.Ν. ΚΑΖΑΖΗΣ

ΑΝΑΠΛΗΡΩΤΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ: ΒΑΣΙΛΗΣ ΒΑΣΙΛΕΙΑΔΗΣ

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ: Π.3.2.1. Εκπαιδευτικά σεναρία και μαθησιακές δραστηριότητες, σύμφωνα με συγκεκριμένες προδιαγραφές, που αντιστοιχούν σε 30 διδακτικές ώρες ανά τάξη.

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΠΑΡΑΔΟΤΕΟΥ: ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΥΤΣΟΓΙΑΝΝΗΣ

Υπεύθυνος υπο-ομάδας εργασίας λογοτεχνίας: Βασίλης Βασιλειάδης

ΦΟΡΕΑΣ ΥΛΟΠΟΙΗΣΗΣ: ΚΕΝΤΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ

<http://www.greeklanguage.gr>

Καραμαούνα 1 – Πλατεία Σκρα Τ.Κ. 55 132 Καλαμαριά, Θεσσαλονίκη

Τηλ.: 2310 459101, Φαξ: 2310 459107, e-mail: centre@komvos.edu.gr



A. ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

Τίτλος

Εικόνες από τη ζωή ενός ξενιτεμένου

Δημιουργός

Αλεξάνδρα Γερακίνη

Διδακτικό αντικείμενο

Νεοελληνική λογοτεχνία

(Προτεινόμενη) Τάξη

Α΄ Γυμνασίου

Χρονολογία

Απρίλιος 2013

Διδακτική/θεματική ενότητα

—

Διαθεματικό

Όχι

Χρονική διάρκεια

12 ώρες

Χώρος

I. Φυσικός χώρος

Εντός σχολείου: αίθουσα διδασκαλίας, εργαστήριο πληροφορικής,

II. Εικονικός χώρος: ιστολόγιο τάξης

Προϋποθέσεις υλοποίησης για δάσκαλο και μαθητή

- Οι μαθητές θα πρέπει να είναι εξοικειωμένοι με τη μέθοδο της εργασίας σε ομάδες και το περιβάλλον του ιστολογίου στο οποίο θα αναρτούν τις εργασίες τους. Επίσης, θα πρέπει να είναι εξοικειωμένοι με το Google Drive στο οποίο θα αποθηκεύουν τις εργασίες τους καθώς και με διαδικτυακά προγράμματα



όπως προγράμματα δημιουργίας εννοιολογικού χάρτη, ψηφιακών κόμικς και διαδραστικής αφίσας. Ο εκπαιδευτικός, πριν την εφαρμογή του σεναρίου, καλό θα ήταν να αφιερώσει χρόνο ώστε να εξοικειώσει τους μαθητές του με τον συγκεκριμένο τρόπο εργασίας και τα συγκεκριμένα προγράμματα.

- Σε κάθε ομάδα μαθητών θα πρέπει να υπάρχουν δύο μαθητές που γνωρίζουν καλά το πρόγραμμα επεξεργασίας κειμένου, το λογισμικό παρουσίασης, την πλοήγηση στο διαδίκτυο και γενικότερα είναι απαραίτητο να χειρίζονται με άνεση τον Η/Υ και τα προγράμματα με τα οποία θα εργαστούν.
- Πριν την εφαρμογή του σεναρίου θα πρέπει να έχει προηγηθεί συνεννόηση ανάμεσα στον εκπαιδευτικό, στον καθηγητή πληροφορικής και στους άλλους εκπαιδευτικούς, ώστε να μπορεί να γίνει χρήση του εργαστηρίου πληροφορικής για όσες ώρες απαιτούνται για την υλοποίηση του σεναρίου.
- Ο ίδιος ο εκπαιδευτικός θα πρέπει να γνωρίζει πολύ καλά τα ψηφιακά μέσα τα οποία θα χρησιμοποιήσει, ώστε να είναι σε θέση να βοηθήσει τους μαθητές του σε όσα τυχόν προβλήματα προκύψουν κατά την εφαρμογή του σεναρίου.

Εφαρμογή στην τάξη

Το συγκεκριμένο σενάριο είναι πρόταση διδασκαλίας.

Το σενάριο στηρίζεται

—

Το σενάριο αντλεί

—

B. ΣΥΝΤΟΜΗ ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ / ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το σενάριο στοχεύει στο να κατανοήσουν οι μαθητές το βίωμα της ξενιτιάς μέσα από λογοτεχνικές απεικονίσεις ανθρώπων που έχουν ξενιτευτεί. Οι μαθητές μέσα από την επαφή τους με τα λογοτεχνικά κείμενα κατανοούν τον τρόπο με τον οποίο η λογοτεχνία αντιμετωπίζει το φαινόμενο της ξενιτιάς, το οποίο είναι αποτέλεσμα ιστορικών, κοινωνικών και πολιτικών συνθηκών. Οι μαθητές, επίσης, μέσα από τις



δραστηριότητες του σεναρίου έρχονται σε επαφή με τα προβλήματα που βιώνουν οι ξενιτεμένοι και τα συναισθήματα που νιώθουν. Το σενάριο σχεδιάστηκε με την προσδοκία οι μαθητές να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στους ξενιτεμένους και να συνειδητοποιήσουν ότι οι ρόλοι μπορεί πολύ εύκολα να αντιστραφούν.

Γ. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Σύλληψη και θεωρητικό πλαίσιο

Η ξενιτιά είναι ένα θέμα διαχρονικό και συνυφασμένο με τη ζωή του Έλληνα. Οι Έλληνες πολλές φορές αναγκάστηκαν να ζήσουν μακριά από την πατρίδα τους και να βιώσουν τις συνέπειες της αποδημίας. Μάλιστα τα τελευταία χρόνια το θέμα της ξενιτιάς επανέρχεται στο προσκήνιο καθώς οι Έλληνες ξενιτεύονται και πάλι από τη χώρα τους σε αναζήτηση μιας καλύτερης τύχης λόγω των νέων κοινωνικοοικονομικών συνθηκών. Όμως, στο θέμα της ξενιτιάς υπάρχει και μια νέα παράμετρος, αφού ο Έλληνας δεν είναι μόνο ο ίδιος ξενιτεμένος αλλά πλέον υποδέχεται τους ξένους στη δική του πατρίδα και αυτό δημιουργεί νέα δεδομένα. Τα λογοτεχνικά κείμενα προσφέρονται για να κατανοήσουν οι μαθητές το πρόβλημα της ξενιτιάς και να αναπτύξουν θετική στάση απέναντι στη σύγχρονη πολυπολιτισμική και πολυεθνική κοινωνία που προκύπτει μέσα από τις νέες συνθήκες.

Οι δραστηριότητες, που στόχο έχουν να δραστηριοποιήσουν και να ευαισθητοποιήσουν τους μαθητές στο θέμα της ξενιτιάς, εντάσσονται όλες στο πλαίσιο μιας εκδήλωσης που οργανώνει το σχολείο για την Παγκόσμια Ημέρα Ανεκτικότητας, που γιορτάζεται κάθε χρόνο στις 16 Νοεμβρίου. Οι μαθητές μελετούν τα λογοτεχνικά κείμενα, ασχολούνται με τις δραστηριότητες της ομάδας τους, προβληματίζονται και ενεργοποιούνται. Με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού και μέσα από τη συνεργασία με τους συμμαθητές τους φτάνουν στη διατύπωση των συμπερασμάτων τους και στη διαμόρφωση των απόψεων τους. Οι εργασίες όλων των ομάδων αναρτώνται στο ιστολόγιο της τάξης και η τελική παρουσίαση τους γίνεται από τους ίδιους τους μαθητές στην εκδήλωση που οργανώνει το σχολείο.



Δ. ΣΚΕΠΤΙΚΟ-ΣΤΟΧΟΙ ΚΑΙ ΣΥΝΔΥΑΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

Γνώσεις για τον κόσμο, αξίες, πεποιθήσεις, πρότυπα, στάσεις ζωής

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- Να κατανοήσουν το βίωμα της ξενιτιάς μέσα από λογοτεχνικές απεικονίσεις ανθρώπων που ξενιτεύονται.
- Να ευαισθητοποιηθούν στο ζήτημα της ξενιτιάς (μετανάστευση-προσφυγιά).
- Να αναπτύξουν θετική στάση και αισθήματα φιλίας και κατανόησης προς τους ανθρώπους που ξενιτεύονται αναζητώντας μια καλύτερη ζωή.
- Να μουν στη θέση του άλλου και να δουν τα πράγματα από τη δική του οπτική γωνία.

Γνώσεις για τη λογοτεχνία

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές και οι μαθήτριες:

- Να γνωρίσουν διαφορετικά λογοτεχνικά είδη (το δημοτικό τραγούδι, το ποίημα, την επιστολή και το μυθιστόρημα) και να κατανοήσουν τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν αυτά τα λογοτεχνικά είδη.
- Να έρθουν σε επαφή με λογοτεχνικά κείμενα που ανήκουν σε διαφορετικές χρονικές περιόδους της λογοτεχνίας και πραγματεύονται το ίδιο θέμα και να κατανοήσουν ότι η ξενιτιά είναι ένα θέμα που διαχρονικά απασχολεί τη λογοτεχνία.
- Να μάθουν να προσεγγίζουν λογοτεχνικούς ήρωες, να μελετούν και να κατανοούν τη συμπεριφορά τους.
- Να αντιληφθούν τον ρόλο της πρωτοπρόσωπης αφήγησης και του αποκαλυπτικού-εξομολογητικού τόνου.

Γραμματισμοί

Με το σενάριο αυτό επιδιώκουμε οι μαθητές και οι μαθήτριες να μπορούν:



- Να εντοπίζουν σε κείμενα της νεοελληνικής λογοτεχνίας τον τρόπο με τον οποίο ο Έλληνας παρουσιάζεται ως ξενιτεμένος αλλά και τον τρόπο με τον οποίο ο Έλληνας υποδέχεται τον ξένο στη δική του πατρίδα.
- Να συγκρίνουν και να συνεξετάζουν κείμενα που έχουν ως θέμα τους τη ξενιτιά.
- Να παράγουν δικό τους λόγο, διαφορετικά κειμενικά είδη μέσα από τα οποία θα παρουσιάζεται η άποψη τους για το θέμα της ξενιτιάς.
- Να αξιοποιούν πληροφορίες και από άλλες πηγές, εκτός από τα λογοτεχνικά κείμενα (βίντεο, τραγούδια, φωτογραφίες).
- Να αναγνωρίζουν ορισμένους αφηγηματικούς τρόπους και το είδος του αφηγητή στα πεζά κείμενα, ορισμένα σχήματα λόγου και χαρακτηριστικά γνωρίσματα ενός ποιήματος και επιπλέον να κατανοούν τις ιδιαίτερες λειτουργίες τους.

Διδακτικές πρακτικές

Το σενάριο ακολουθεί τη μέθοδο project και την ομαδοσυνεργατική διδασκαλία. Οι μαθητές εργάζονται ομαδικά και στις τρεις φάσεις (στην τάξη και στο εργαστήριο πληροφορικής), αλλά υπάρχει και μία ατομική εργασία δημιουργικής γραφής στην οποία οι μαθητές θα έχουν τη δυνατότητα να εκφράσουν τις προσωπικές τους απόψεις και η οποία στοχεύει στην ενσυναίσθηση τους.

Οι ομάδες εργάζονται με διαφορετικά κείμενα και με διαφορετικά φύλλα εργασίας, ανάλογα με το θέμα με το οποίο ασχολούνται. Οι εργασίες ολοκληρώνονται στο πλαίσιο του σχολικού ωραρίου και όλες είναι αποτέλεσμα συνεργασίας και αλληλεπίδρασης μέσα στην ομάδα.



Ε. ΛΕΠΤΟΜΕΡΗΣ ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΗΣ ΠΡΟΤΑΣΗΣ

Αφετηρία

Το σχολείο αποφασίζει να πραγματοποιήσει μια εκδήλωση με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Ανεκτικότητας που γιορτάζεται στις 16 Νοεμβρίου. Έτσι το συγκεκριμένο σενάριο επιλέχτηκε για να κινητοποιήσει τους μαθητές, να τους ευαισθητοποιήσει για ένα διαχρονικό και επίκαιρο θέμα, όπως είναι το θέμα της ξενιτιάς, και να τους εμπλέξει στη διαδικασία παραγωγής υλικού που θα παρουσιαστεί στο πλαίσιο αυτής της εκδήλωσης.

Σύνδεση με τα ισχύοντα στο σχολείο

Το σενάριο αξιοποιεί κείμενα από την ενότητα του σχολικού εγχειριδίου «Η αποδημία – Ο καημός της ξενιτιάς – Ο Ελληνισμός έξω από τα σύνορα – Τα μικρασιατικά – Οι πρόσφυγες» της Α΄ Γυμνασίου.

Αξιοποίηση των ΤΠΕ

Στο σενάριο αξιοποιείται ο επεξεργαστής κειμένου με τις δυνατότητες μορφοποίησης που παρέχει, για να μπορέσουν οι μαθητές να απαντήσουν στις δραστηριότητες των φύλλων εργασίας, καθώς και το Google Drive όπου οι μαθητές όλων των ομάδων θα αποθηκεύουν τις εργασίες τους. Επίσης, αξιοποιούνται το λογισμικό παρουσίασης, προγράμματα δημιουργίας [διαδραστικής αφίσας](#) και [ψηφιακών κόμικς](#) που δίνουν τη δυνατότητα δημιουργίας πολυτροπικών κειμένων, [πρόγραμμα δημιουργίας εννοιολογικού χάρτη](#) για την παρουσίαση και σκιαγράφηση των λογοτεχνικών χαρακτήρων, προγράμματα δημιουργίας [συννεφόμεξου](#) και [διαδικτυακού πίνακα](#), καθώς και το διαδίκτυο. Τέλος, η αξιοποίηση του ιστολογίου αποβλέπει στη δημοσιοποίηση των εργασιών των μαθητών και ωθεί τους μαθητές στην ενεργή συμμετοχή τους στις δραστηριότητες και τον σχολιασμό των εργασιών.



Κείμενα

Λογοτεχνικά κείμενα σχολικών εγχειριδίων

ΚΝΑ Α' Γυμνασίου:

Ιωάννης Βηλαράς, [«Πουλάκι»](#)

Μαρούλα Κλιάφα, [«Ο δρόμος για τον Παράδεισο είναι μακρύς»](#)

Ελένη Σαραντίτη, [«Όπως τα βλέπει κανείς...»](#)

ΚΝΑ Β' Γυμνασίου:

[«Θέλω να πα στην ξενιτιά»](#) (δημοτικό τραγούδι της ξενιτιάς)

Λογοτεχνικά κείμενα εκτός σχολικών εγχειριδίων

Γεώργιος Βιζυηνός, [«Αποχωρισμός»](#). Στο *Το τέλος του παραμυθιού ή η αρχή του ονείρου*, επιμ. Λ. Χατζοπούλου, 47-48. Αθήνα: Ερμής, 2001.

Κώστας Κρυστάλλης, [«Τραγούδι της ξενιτιάς»](#). *Ο τραγουδιστής του χωριού και της στάνης. Ποιήματα και πεζά*, εισ. Μ. Λυπουρλή, 61-63. Θεσσαλονίκη: Ζήτρος, 2005.

Υποστηρικτικό/εκπαιδευτικό υλικό

Ταινίες

[Νύφες](#), Παντελής Βούλγαρης, 2004.

[Όνειρα σε άλλη γλώσσα](#) (ντοκιμαντέρ), Λουκία Ρικάκη, 2010.

Τραγούδια

[«Πουλάκι ξένο»](#), από τον δίσκο *24 τραγούδια*, στίχοι: Ι. Βηλαράς, ερμηνεία: Χάρις Αλεξίου, Minos 1977.

[«Αποχαιρετισμός»](#) από το cd *Το αμάρτημα της μητρός μου*, στίχοι: Γ. Βιζυηνός, μουσική: Ν. Ξυδάκης, ερμηνεία: Ν. Ξυδάκης, Lyra, 2009.

[«Παιδί μου, ώρα σου καλή»](#) από το cd *Γιάννης Σπανός/Ανθολογία*, στίχοι: Γ. Βιζυηνός, μουσική: Γ. Σπανός, ερμηνεία: Γ. Πουλόπουλος, Lyra, 2009.

Ιστοσελίδες

Ελληνικός Πολιτισμός: [Τραγούδια και διηγήματα για την ξενιτιά](#)



Ίδρυμα Μείζονος Ελληνισμού: [Αποδημία](#)

Δόμνα Σαμίου: [Τραγούδια της ξενιτιάς](#)

Diasporic literature: [Έλληνες-ξενιτιά](#)

[Ψηφιακό σχολείο](#)

Προγράμματα-λογισμικά

[Pixton](#) (για τη δημιουργία ψηφιακού κόμικ)

[Text 2 Mind Map](#) (για τη δημιουργία εννοιολογικού χάρτη)

[Glogster EDU](#) (για τη δημιουργία ψηφιακής αφίσας)

[lino](#) (για τη δημιουργία διαδικτυακού πίνακα)

[Photo Peach](#) (για τη δημιουργία παρουσίασης)

[WorditOut](#) (για τη δημιουργία συννεφολέξου)

Διδακτική πορεία/στάδια/φάσεις

Α' φάση: Πριν την ανάγνωση (2 διδακτικές ώρες)

1^η διδακτική ώρα

Οι μαθητές βρίσκονται στην αίθουσα διδασκαλίας σε μετωπική διάταξη και ο εκπαιδευτικός τούς ενημερώνει ότι το σχολείο τους, με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Ανεκτικότητας που γιορτάζεται κάθε χρόνο στις 16 Νοεμβρίου, θα διοργανώσει μια εκδήλωση. Κάθε τμήμα του σχολείου θα παρουσιάσει ένα θέμα και το θέμα του δικού τους τμήματος θα είναι η ξενιτιά. Στο πλαίσιο, λοιπόν, του μαθήματος της λογοτεχνίας οι μαθητές θα μελετήσουν κείμενα που πραγματεύονται το θέμα της ξενιτιάς και όλες οι δραστηριότητες με τις οποίες θα ασχοληθούν θα παρουσιαστούν στη διάρκεια αυτής της εκδήλωσης.

Όμως πριν ξεκινήσει η μελέτη των λογοτεχνικών κειμένων, οι μαθητές παρακολουθούν ένα σύντομο βίντεο, απόσπασμα από την ταινία του Παντελή Βούλγαρη [Οι Νύφες](#). Οι μαθητές χωρίζονται σε έξι ομάδες των τεσσάρων ατόμων με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού. Οι ομάδες που δημιουργούνται είναι αυτές στις οποίες



οι μαθητές θα εργαστούν καθ' όλη τη διάρκεια του σεναρίου. Αφού παρακολουθήσουν το βίντεο, οι μαθητές, εργαζόμενοι σε ομάδες, καταγράφουν σε ημερολογιακή σελίδα σε α' ενικό πρόσωπο τις σκέψεις και τα συναισθήματα μιας από τις δύο ηρωίδες που πρόκειται να ξενιτευτούν. Ο στόχος της συγκεκριμένης δραστηριότητας είναι η ενσυναίσθηση, καθώς οι μαθητές προσπαθούν να μπουν στη θέση των γυναικών που χωρίς να το θέλουν ετοιμάζονται να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους αναζητώντας μια καλύτερη τύχη.

Οι μαθητές συμπληρώνουν και ολοκληρώνουν το φύλλο εργασίας και ένας μαθητής από κάθε ομάδα αναλαμβάνει να γράψει το κείμενο της ομάδας σε ηλεκτρονική μορφή στο σπίτι του και να το αποθηκεύσει στο Google Drive της τάξης, ώστε να μπορεί να αναρτηθεί στη συνέχεια στο ιστολόγιο της τάξης.

2^η διδακτική ώρα

Οι μαθητές βρίσκονται στο εργαστήριο της πληροφορικής και καταγράφουν λέξεις και φράσεις που αποδίδουν τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τον προβληματισμό τους για το θέμα της ξενιτιάς. Οι λέξεις και οι φράσεις όλων των ομάδων συγκεντρώνονται και παρουσιάζονται σε ένα [συννεφόλεξο](#), που αναλαμβάνει να το ετοιμάσει μία από τις ομάδες. Ενώ η μία ομάδα ετοιμάζει το συννεφόλεξο οι υπόλοιπες ομάδες αναζητούν σε [μηχανή αναζήτησης](#) και σε ιστοσελίδες που τους δίνονται ταινίες, τραγούδια, λογοτεχνικά έργα και έργα τέχνης που θίγουν το θέμα της ξενιτιάς. Το υλικό που βρίσκουν το συγκεντρώνουν (αρχεία word και pdf, ταινίες, βίντεο, εικόνες, αρχεία mp3) σε έναν διαδικτυακό πίνακα με την εφαρμογή [lino](#). Αν ο χρόνος δεν επαρκεί, οι μαθητές ολοκληρώνουν τη δραστηριότητα στο σπίτι. Το υλικό αυτό θα είναι διαθέσιμο σε όλους τους μαθητές, ώστε να το αξιοποιήσουν για τη διαδραστική αφίσα που θα φτιάξουν στη Γ' φάση του σεναρίου. Το συννεφόλεξο και ο διαδικτυακός πίνακας, που θα κατασκευάσουν οι μαθητές, θα αναρτηθούν στο ιστολόγιο της τάξης.

Πριν ολοκληρωθεί η δεύτερη ώρα της Α' φάσης, ο διδάσκων ενημερώνει τους μαθητές ότι τα κείμενα με τα οποία θα ασχοληθούν στη Β' φάση είναι τα εξής:



Μαρούλα Κλιάφα, [«Ο δρόμος για τον παράδεισο είναι μακρύς»](#)· Ελένη Σαραντίτη, [«Όπως τα βλέπει κανείς»](#)· Ιωάννης Βηλαράς, [«Πουλάκι»](#)· Γεώργιος Βιζυηνός, [«Αποχωρισμός»](#)· Κώστας Κρυστάλλης, [«Το τραγούδι της ξενιτιάς»](#)· [«Θέλω να πα στην ξενιτιά»](#) (δημοτικό τραγούδι της ξενιτιάς).

Οι τρεις ομάδες θα ασχοληθούν με τα δύο πρώτα κείμενα που είναι πεζά και οι άλλες τρεις ομάδες θα ασχοληθούν με τα άλλα τέσσερα κείμενα που είναι ποιητικά. Η κατανομή των κειμένων γίνεται πάντοτε μετά από διάλογο και συνεννόηση ανάμεσα στον εκπαιδευτικό και στους μαθητές. Ο διδάσκων ενημερώνει τους μαθητές ότι όλα τα κείμενα βρίσκονται στο Google Drive της τάξης, ώστε οι μαθητές να έχουν εύκολη πρόσβαση σε αυτά. Τέλος, ο διδάσκων ζητά από τους μαθητές να κάνουν μια πρώτη ανάγνωση των κειμένων στο σπίτι τους, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι δε θα γίνει ανάγνωση των κειμένων στην τάξη.

Β' φάση: Κατά την ανάγνωση (7 ώρες)

1^η διδακτική ώρα

Οι μαθητές βρίσκονται στην αίθουσα διδασκαλίας όπου γίνεται ανάγνωση όλων των κειμένων από τον διδάσκοντα. Καθώς οι ομάδες θα εργαστούν με διαφορετικά κείμενα, καλό είναι όλοι οι μαθητές να έχουν μια πρώτη επαφή με όλα τα κείμενα ώστε, όταν φτάσει η στιγμή της παρουσίασης των εργασιών, οι μαθητές να είναι σε θέση να παρακολουθήσουν χωρίς προβλήματα τις εργασίες των υπόλοιπων ομάδων. Ελπίζουμε βέβαια ότι οι μαθητές ήδη έχουν μελετήσει τα κείμενα στο σπίτι τους, αλλά δεν αρκούμαστε σε αυτό.

Μετά την ανάγνωση οι μαθητές εκφράζουν τυχόν απορίες τους και γίνεται μια πρώτη προσέγγιση των κειμένων, καθώς και λεξιλογική και γλωσσική εξομάλυνση. Επίσης, κατά τη διάρκεια αυτής της ώρας διευκρινίζονται τυχόν απορίες για τον τρόπο με τον οποίο θα εργαστούν οι μαθητές τις επόμενες ώρες, ώστε να μη χαθεί στη συνέχεια πολύτιμος χρόνος.



2^η διδακτική ώρα

Οι μαθητές βρίσκονται στο εργαστήριο της πληροφορικής όπου εργάζονται σε ομάδες. Για όλες τις ομάδες υπάρχουν πέντε βασικές δραστηριότητες. Κατά τη διάρκεια της δεύτερης διδακτικής ώρας οι μαθητές όλων των ομάδων ασχολούνται με τις δύο πρώτες δραστηριότητες του φύλλου εργασίας της ομάδας τους. Αναλαμβάνουν, λοιπόν, να αναζητήσουν βασικές πληροφορίες για τους δημιουργούς των κειμένων τα οποία μελετούν, καθώς και για τα ίδια τα κείμενα. Πρέπει να τονίσουμε στους μαθητές ότι αυτή η δραστηριότητα μας ενδιαφέρει όχι απλώς για να συγκεντρώσουμε κάποιες πληροφορίες, αλλά για να κατανοήσουμε το ιστορικό πλαίσιο στο οποίο ζει και δημιουργεί ο κάθε λογοτέχνης. Οι μαθητές της ομάδας Β ακούνε και τις μελοποιήσεις των ποιημάτων που μελετούν και καταγράφουν την άποψη τους για το αν η μελοποίηση αποδίδει πιστά τα συναισθήματα των ποιημάτων.

Αφού οι μαθητές εντοπίσουν και συγκεντρώσουν τις πληροφορίες που τους ζητούνται και συμπληρώσουν τον πίνακα που τους δίνεται, στη συνέχεια έρχονται σε επαφή με τους ήρωες τους, γνωρίζουν τα προβλήματά τους και απαντούν σε απλές ερωτήσεις κατανόησης που στοχεύουν στον εντοπισμό κάποιων βασικών πληροφοριών. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι έχουμε να κάνουμε με μαθητές της Α΄ Γυμνασίου οι οποίοι δυσκολεύονται πολλές φορές να κατανοήσουν τα λογοτεχνικά κείμενα, για αυτό πρέπει να είμαστε απολύτως σίγουροι ότι οι μαθητές μας κατανόησαν πολύ καλά τα κείμενα, πριν προχωρήσουμε σε πιο σύνθετες δραστηριότητες. Ένας μαθητής από όλες τις ομάδες αναλαμβάνει να αποθηκεύσει τις εργασίες στο Google Drive και να τις αναρτήσει στο ιστολόγιο της τάξης.

3^η-4^η διδακτική ώρα

Σε αυτό το δίωρο (συνεχόμενο, αν είναι εφικτό) οι μαθητές εργάζονται σε ομάδες στο εργαστήριο πληροφορικής. Ασχολούνται με την τρίτη δραστηριότητα του φύλλου εργασίας και σκιαγραφούν τους λογοτεχνικούς ήρωες των κειμένων τους χρησιμοποιώντας [πρόγραμμα δημιουργίας εννοιολογικών χαρτών](#). Το πρόγραμμα αυτό επιλέχθηκε γιατί είναι πολύ εύκολο και απλό στη χρήση του, κάτι που είναι



σημαντικό για τους μαθητές της Α΄ Γυμνασίου. Οι μαθητές, με τη χρήση αυτού του προγράμματος, παρουσιάζουν όλες τις πλευρές των χαρακτήρων των ηρώων τους, τα προβλήματα τους, τα συναισθήματα τους, τη σχέση τους με τα μέλη της οικογένειάς τους και τα μέλη του κοινωνικού συνόλου και υπογραμμίζουν τα αντίστοιχα χωρία στα κείμενα τους. Τέλος, όπου υπάρχει η δυνατότητα, οι μαθητές προχωρούν και στη σύγκριση των λογοτεχνικών ηρώων.

Αφού ολοκληρωθεί η σκιαγράφηση των λογοτεχνικών ηρώων, οι μαθητές της Α΄ ομάδας επιλέγουν τη Βερόνικα ή την Ευρυδίκη και συντάσσουν μία επιστολή προς αυτήν καταγράφοντας τις σκέψεις, τα συναισθήματα και τους προβληματισμούς τους. Οι μαθητές της ομάδας Β΄ συνθέτουν σε α΄ ενικό πρόσωπο μία ομιλία που θα εκφωνούσε ο Έλληνας ξενιτεμένος των ποιημάτων που μελέτησαν, αν τον καλούσαν στο σχολείο τους. Ένας μαθητής από όλες τις ομάδες αναλαμβάνει να αποθηκεύσει τις εργασίες στο Google Drive και να τις αναρτήσει στο ιστολόγιο της τάξης.

5^η-6^η διδακτική ώρα

Σε αυτό το δίωρο (συνεχόμενο, αν είναι εφικτό) οι μαθητές εργάζονται σε ομάδες και πάλι στο εργαστήριο πληροφορικής και ασχολούνται με την τέταρτη δραστηριότητα του φύλλου εργασίας της ομάδας τους. Η τέταρτη δραστηριότητα του φύλλου εργασίας είναι δραστηριότητα οπτικοποίησης. Οι ομάδες που μελετούν τα πεζά κείμενα δημιουργούν έναν διάλογο ανάμεσα στις δύο βασικές ηρωίδες των κειμένων. Ο διάλογος αυτός οπτικοποιείται με το πρόγραμμα δημιουργίας ψηφιακών κόμικς [Pixton](#) και συνδυάζεται ο λόγος με την εικόνα. Η δημιουργία κόμικς είναι μια δραστηριότητα που αρέσει στους μαθητές και τους βοηθά να κατανοήσουν τους ήρωες και να έρθουν πιο κοντά στα κείμενα τα οποία μελετούν.

Οι ομάδες που μελετούν τα ποιητικά κείμενα επιλέγουν ένα από τα ποιήματά τους για να το οπτικοποιήσουν με την εφαρμογή [Photo Peach](#). Αναζητούν σε μηχανές αναζήτησης εικόνες που πιστεύουν ότι αποδίδουν καλύτερα το νόημα του ποιήματος. Επίσης, αναζητούν σε ιστοσελίδες που τους δίνονται και ένα μουσικό κομμάτι με το οποίο θα επενδύσουν την παρουσίαση τους. Η συγκεκριμένη δραστηριότητα βοηθά



τους μαθητές να καταλάβουν τον σημαντικό ρόλο που παίζει η εικόνα και η μουσική στην παρουσίαση ενός κειμένου και πώς μπορούν όλα αυτά τα μέσα (λόγος, εικόνα, ήχος) να λειτουργήσουν συμπληρωματικά.

Οι εργασίες όλων των ομάδων αναρτώνται στο ιστολόγιο της τάξης από κάποιους μαθητές που αναλαμβάνουν αυτήν τη δουλειά. Επίσης, οι αναρτήσεις αυτές στο ιστολόγιο (ο διάλογος με τη χρήση ψηφιακών κόμικς και η οπτικοποίηση του ποιήματος) συνοδεύονται από τα συμπληρωματικά σχόλια των μαθητών με τα οποία εξηγούν τις επιλογές τους: γιατί επέλεξαν τις συγκεκριμένες φιγούρες, τα συγκεκριμένα χρώματα, τις συγκεκριμένες εικόνες και το συγκεκριμένο μουσικό κομμάτι. Η διαδικασία αυτή έχει ως στόχο να βοηθήσει τους μαθητές να οδηγούνται σε επιλογές ύστερα από σκέψη, να ξέρουν τι είναι αυτό που θα αποδώσει και θα εκφράσει καλύτερα το κείμενο, να είναι σε θέση να αιτιολογούν τις επιλογές τους και να μην είναι όλες αυτές οι δραστηριότητες μια απλή μηχανιστική διαδικασία που γίνεται μόνο για να γίνεται.

7^η διδακτική ώρα

Οι μαθητές βρίσκονται στην αίθουσα διδασκαλίας και ασχολούνται με την πέμπτη και τελευταία δραστηριότητα του φύλλου εργασίας που έχει να κάνει με τα ιδιαίτερα γνωρίσματα του κάθε λογοτεχνικού είδους που μελετούν (επιστολή, μυθιστόρημα, δημοτικό τραγούδι, ποίημα) και τους τρόπους που χρησιμοποιεί το κάθε λογοτεχνικό είδος. Οι μαθητές συμπληρώνουν τον πίνακα που τους δίνεται στο φύλλο εργασίας της ομάδας τους, αφού βέβαια δοθούν από τον διδάσκοντα οι απαραίτητες διευκρινίσεις, διότι οι μαθητές της Α΄ Γυμνασίου δεν είναι εξοικειωμένοι με όρους όπως αφηγηματικές τεχνικές, εξομολογητικό ύφος, προσφώνηση κλπ. Αφού οι μαθητές συμπληρώσουν τον πίνακα, στη συνέχεια γράφουν ένα σύντομο κείμενο για τα χαρακτηριστικά του κάθε είδους και τη γνώμη τους για το αν οι λογοτεχνικοί τρόποι που χρησιμοποιούνται στα πεζά και στα ποιητικά κείμενα ανταποκρίνονται στον βασικό στόχο, ο οποίος είναι να μας παρουσιάσουν τις δυσκολίες, τα προβλήματα, τις σκέψεις και τα συναισθήματα των ξενιτεμένων.



8^η-9^η διδακτική ώρα

Οι μαθητές βρίσκονται στο εργαστήριο της πληροφορικής όπου γίνεται η τελική παρουσίαση των εργασιών όλων των ομάδων. Όλες οι ομάδες, με σειρά που έχει προκαθοριστεί, παρουσιάζουν τις εργασίες τους που έχουν αναρτηθεί στο ιστολόγιο της τάξης. Όταν μία ομάδα παρουσιάζει την εργασία της, οι υπόλοιπες ομάδες είναι ελεύθερες να εκφράσουν την άποψη τους και να διατυπώσουν σχόλια για την εργασία των συμμαθητών τους.

Βέβαια, δεν έχουν ασχοληθεί όλες οι ομάδες με τα ίδια κείμενα, όμως στην αρχή της Β΄ φάσης είχε γίνει ανάγνωση όλων των κειμένων από τους μαθητές, ώστε, όταν φτάσει η ώρα παρουσίασης των εργασιών, να μην υπάρχει καμιά δυσκολία παρακολούθησης αυτών των εργασιών.

Οι μαθητές με την παρότρυνση και τη βοήθεια του διδάσκοντα προχωρούν σε συζήτηση για τις εργασίες που παρουσίασαν και διατυπώνουν την άποψή τους για το αν οι δραστηριότητες που επιλέχθηκαν ήταν σύμφωνες με τις δυνατότητες, τις γνώσεις και τα ενδιαφέροντά τους, καθώς και για αν τους βοήθησαν να κατανοήσουν τα κείμενα και να εκφράσουν την άποψή τους. Μετά από την παρουσίαση των εργασιών και τη συζήτηση για την αξιολόγηση των δραστηριοτήτων γίνεται με τη βοήθεια του διδάσκοντα η επιλογή των εργασιών που θα παρουσιαστούν στην εκδήλωση του σχολείου.

Τέλος, δίνεται και μια γραπτή ατομική δραστηριότητα δημιουργικής γραφής για το σπίτι, την οποία ο κάθε μαθητής θα πρέπει να παραδώσει στο επόμενο μάθημα. Πρόκειται για υποθετική συνέντευξη με τη Βερόνικα ή την Ευρυδίκη (Ομάδα Α΄) και με τον Έλληνα ξενιτεμένο (Ομάδα Β΄). Ο στόχος της συγκεκριμένης δραστηριότητας είναι να πετύχει την ενσυναίσθηση και να βοηθήσει τον κάθε μαθητή (ύστερα από όλα αυτά που διδάχτηκε) να εκφράσει την προσωπική του άποψη για το θέμα.

Γ΄ φάση (Μετά την ανάγνωση/Γώρα)

Οι μαθητές βρίσκονται στο εργαστήριο της πληροφορικής και ετοιμάζουν την τελευταία δραστηριότητα τους. Αποστολή των ομάδων είναι να ετοιμάσουν δύο



διαδραστικές αφίσες οι οποίες θα αναρτηθούν στο ιστολόγιο της τάξης και στην ιστοσελίδα του σχολείου και θα παρουσιαστούν στην εκδήλωση του σχολείου. Οι ομάδες που μελέτησαν τα πεζά κείμενα ετοιμάζουν μια αφίσα με τίτλο «Ο ξένος στην Ελλάδα» και οι άλλες ομάδες που μελέτησαν τα ποιητικά κείμενα ετοιμάζουν μια αφίσα με τίτλο «Ο Έλληνας ξενιτεμένος». Στο κέντρο της αφίσας γράφουν την άποψη τους (τη θέση τους), το μήνυμά τους σε α' ενικό πρόσωπο για το θέμα με το οποίο ασχολήθηκαν. Το κείμενό τους πλαισιώνεται από υλικό σχετικό με το θέμα τους (εικόνες, τραγούδια, βίντεο). Το υλικό μπορούν να το εντοπίσουν πολύ εύκολα, γιατί ήδη στη διάρκεια της Α' φάσης έχουν συγκεντρώσει και αποθηκεύσει το υλικό τους στον διαδικτυακό πίνακα της τάξης.



ΣΤ. ΦΥΛΛΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Α΄ ΦΑΣΗ, ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ (ΚΟΙΝΟ)

Το σχολείο μας πρόκειται να διοργανώσει μια εκδήλωση με αφορμή την Παγκόσμια Ημέρα Ανεκτικότητας που γιορτάζεται κάθε χρόνο στις 16 Νοεμβρίου. Όλα τα τμήματα του σχολείου θα αναλάβουν να παρουσιάσουν ένα θέμα σχετικό με την ημέρα αυτή.

Σκέφτηκα ότι θα ήταν καλή ιδέα να ασχοληθούμε με το θέμα της ξενιτιάς και στο πλαίσιο του μαθήματος της λογοτεχνίας να μελετήσουμε κείμενα που θίγουν το διαχρονικό αυτό θέμα.

Η επαφή σας με λογοτεχνικά κείμενα θα σας βοηθήσει να μελετήσετε αυτό το θέμα, να γνωρίσετε καλύτερα στιγμές από τη ζωή των ανθρώπων που ξενιτεύονται και να έρθετε πιο κοντά σε αυτούς. Και, επίσης, μη ξεχνάτε ότι η λογοτεχνία σας βοηθά να προβληματιστείτε, να ευαισθητοποιηθείτε και να εκφράσετε σκέψεις και απόψεις.

Είναι ώρα λοιπόν να ξεκινήσουμε! Πώς θα σας φαινόταν να ξεκινούσαμε παρακολουθώντας ένα μικρό απόσπασμα από την ταινία του Παντελή Βούλγαρη [Οι Νύφες](#); Το θέμα της ταινίας είναι το ταξίδι 700 γυναικών, Ελληνίδων, Τουρκάλων και Ρωσίδων, από την Κωνσταντινούπολη προς τη Νέα Υόρκη, όπου θα συναντήσουν τους άντρες που πρόκειται να παντρευτούν. Ας παρακολουθήσουμε, λοιπόν, τι σκέφτονται λίγο πριν την αναχώρησή τους και ας προσπαθήσουμε να μπούμε στη θέση τους καταγράφοντας τις σκέψεις τους και τα συναισθήματά τους σε α΄ ενικό πρόσωπο σε μια ημερολογιακή σελίδα.

1^η δραστηριότητα

Εργαστείτε στις ομάδες σας και συμπληρώστε το παρακάτω κείμενο:



Αγαπημένο μου ημερολόγιο,

Μη ξεχνάτε ότι κάποιος από κάθε ομάδα θα αναλάβει να γράψει το κείμενο σε ηλεκτρονική μορφή στο σπίτι και να το αποθηκεύσει στο Google Drive της ομάδας, ώστε να αναρτηθεί στο ιστολόγιο της τάξης.

2^η δραστηριότητα

Μήπως η ταινία που παρακολουθήσατε σας προβλημάτισε και σας οδήγησε σε κάποιες σκέψεις; Καταγράψτε τις λέξεις και τις φράσεις που αυθόρμητα έρχονται στο μυαλό σας και έχουν σχέση με το θέμα της ξενιτιάς. Συμπληρώστε το παρακάτω πλαίσιο με αυτές τις λέξεις και φράσεις.



3^η δραστηριότητα

Έρθε η ώρα να δημιουργήσετε ένα [συννεφόμελο](#) με τις λέξεις και τις φράσεις που συγκεντρώσατε όλοι. Μία ομάδα θα αναλάβει τη δημιουργία και ανάρτηση του συννεφόμελου στο ιστολόγιο της τάξης.

Οι υπόλοιποι, αναζητήστε στη [μηχανή αναζήτησης](#) ταινίες, τραγούδια, λογοτεχνικά έργα και έργα τέχνης που θίγουν το θέμα της ξενιτιάς. Θα σας βοηθήσουν, επίσης, ο ιστότοπος του καλλιτεχνικού συλλόγου δημοτικής μουσικής [«Δόμνα Σαμίου»](#), ο ιστότοπος του [Ελληνικού Πολιτισμού](#) (για τα τραγούδια της ξενιτιάς), ο ιστότοπος [diasporic literature](#) (λογοτεχνία της διασποράς) καθώς και ο [ιστότοπος του Ψηφιακού Σχολείου](#). Συγκεντρώστε το υλικό που βρήκατε (αρχεία Word και pdf, ταινίες, βίντεο, εικόνες, αρχεία mp3) σε έναν διαδικτυακό πίνακα με την εφαρμογή [lino](#). Αν ο χρόνος δεν είναι αρκετός για να ολοκληρώσετε τη δραστηριότητα σας κατά τη διάρκεια του μαθήματος, κάποιος από κάθε ομάδα θα αναλάβει να ολοκληρώσει τη δραστηριότητα στο σπίτι. Το υλικό αυτό θα είναι διαθέσιμο, ώστε να το αξιοποιήσετε για τις δραστηριότητες της Γ' φάσης του σεναρίου. Αναρτήστε τον διαδικτυακό πίνακα που φτιάξατε στο ιστολόγιο της τάξης.



Β' ΦΑΣΗ, ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΟΜΑΔΑ Α (Ομάδες 1-2-3)

Επιτέλους ήρθε η ώρα να ασχοληθούμε με τα λογοτεχνικά μας κείμενα! Την προηγούμενη διδακτική ώρα διαβάσαμε όλα τα κείμενα και έχετε πάρει μια πρώτη ιδέα για το περιεχόμενο των κειμένων. Έφτασε η στιγμή λοιπόν να τα μελετήσουμε σε βάθος και τα κατανοήσουμε.

Όπως γνωρίζετε, τα κείμενα, τα οποία θα μελετήσει η ομάδα σας, είναι «Ο δρόμος για τον παράδεισο είναι μακρύς» της Μαρούλας Κλιάφα και το «Όπως τα βλέπει κανείς» της Ελένης Σαραντίτη. Ποιες είναι όμως οι συγγραφείς των δύο έργων; Σε ποια εποχή ζουν; Τι γνωρίζουμε για αυτές; (Να θυμάστε ότι σας ενδιαφέρει περισσότερο πού και πότε ζουν και ποια είναι τα θέματα των έργων τους). Από ποιο έργο τους προέρχονται τα αποσπάσματα του σχολικού εγχειριδίου; Τι περιεχόμενο έχουν αυτά τα έργα;

- ❖ Αναζητήστε λοιπόν πληροφορίες στη [μηχανή αναζήτησης](#) και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

Η συγγραφέας	Τίτλος και χρονολογία έκδοσης του έργου από το οποίο προέρχεται το απόσπασμα του βιβλίου σας	Περιεχόμενο του έργου από το οποίο προέρχεται το απόσπασμα του βιβλίου σας
Μαρούλα Κλιάφα		
Ελένη Σαραντίτη		



- ❖ Αφού λοιπόν γνωρίσατε καλύτερα τις συγγραφείς των έργων τα οποία μελετάτε, ήρθε η ώρα να γνωριστείτε καλύτερα και με τις ηρωίδες των κειμένων σας: τη **Βερόνικα** και την **Ευρυδίκη**. Διαβάστε προσεκτικά τα κείμενα σας, αναζητήστε πληροφορίες για τα δύο κορίτσια, υπογραμμίστε τα αντίστοιχα χωρία στα βιβλία σας και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

	Βερόνικα	Ευρυδίκη
Που ζει;		
Από πού κατάγεται;		
Πόσο χρονών είναι;		
Ποια μέλη της οικογένειάς της αναφέρονται στο κείμενο;		
Ποιο πρόβλημα αντιμετωπίζει;		

- ❖ Αποθηκεύστε τους πίνακες που συμπληρώσατε στο Google Drive του τμήματος σας και στη συνέχεια αναρτήστε τις εργασίες σας στο ιστολόγιο της τάξης σας.
- ❖ Είχατε μια πρώτη γνωριμία με τη Βερόνικα και την Ευρυδίκη. Τώρα μπορείτε να παρουσιάσετε την προσωπικότητα των δύο κοριτσιών αξιοποιώντας ένα [πρόγραμμα δημιουργίας εννοιολογικών χαρτών](#). Το πρόγραμμα αυτό θα σας βοηθήσει να παρουσιάσετε όλες τις πλευρές του χαρακτήρα των δύο ηρωίδων σας και να τις γνωρίσετε καλύτερα. Αναζητήστε πληροφορίες για τις δύο ηρωίδες στα κείμενα και υπογραμμίστε τα αντίστοιχα χωρία. Μην ξεχνάτε ότι



πρέπει να παρουσιάσετε τα προβλήματα των δύο ηρωίδων, τα συναισθήματα τους και τις σχέσεις τους με τα μέλη της οικογένειάς τους και με τα μέλη του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Ένα σύντομο [βίντεο](#), που αξίζει να παρακολουθήσετε, θα σας βοηθήσει να κατανοήσετε τα προβλήματα των δύο ηρωίδων. Αποθηκεύστε τον εννοιολογικό χάρτη που δημιουργήσατε για κάθε ηρωίδα και αναρτήστε τον στο ιστολόγιο της τάξης.

- ❖ Τώρα πια γνωρίζετε πολύ καλά και τις δύο ηρωίδες των κειμένων. Μπορείτε να εντοπίσετε ομοιότητες και διαφορές ανάμεσα στη Βερόνικα και στην Ευρυδίκη; Να τις καταγράψετε.
- ❖ Αποφασίζετε να στείλετε μια επιστολή σε μία από τις δύο ηρωίδες των κειμένων σας για να τη βοηθήσετε στο πρόβλημα που αντιμετωπίζει. Ποια από τις δύο θα επιλέγατε για να στείλετε την επιστολή και γιατί; Τι θα γράφατε στην επιστολή σας για να την κάνετε να αισθανθεί καλύτερα; Αποθηκεύστε την επιστολή που γράψατε στο Google Drive και αναρτήστε την στο ιστολόγιο της τάξης.
- ❖ Υποθέστε ότι η Βερόνικα και η Ευρυδίκη έχουν τη δυνατότητα να συναντηθούν και να συνομιλήσουν. Τι θα έλεγαν σε αυτήν τους τη συνάντηση; Γνωρίζετε πια πολύ καλά τις ηρωίδες και τα προβλήματα τους. Βάλτε τη φαντασία σας να δουλέψει και γράψτε έναν φανταστικό διάλογο ανάμεσα στη Βερόνικα και στην Ευρυδίκη. Μη ξεχνάτε ότι σε αυτόν τον διάλογο θα πρέπει να παρουσιάζονται οι δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι δύο ηρωίδες και τα συναισθήματα τους. Ο διάλογος αυτός θα παρουσιαστεί με το πρόγραμμα δημιουργίας ψηφιακών κόμικς [Pixton](#). Ο διάλογος σας θα αναρτηθεί στο ιστολόγιο της τάξης. Να έχετε υπόψη σας ότι θα πρέπει να είστε σε θέση να αιτιολογείτε τις επιλογές σας (φιγούρες που επιλέξατε, χώρος συνάντησης, εκφράσεις προσώπου, κινήσεις, χρώματα) και η ανάρτηση στο ιστολόγιο θα συνοδεύεται από σχόλια που θα αιτιολογούν τις επιλογές σας.



- ❖ Οι δραστηριότητες της ομάδας σας κοντεύουν να ολοκληρωθούν. Έχει μείνει μία τελευταία δραστηριότητα και αυτή έχει να κάνει με τους εκφραστικούς τρόπους που χρησιμοποιούν τα κείμενα που μελετήσατε. Αποστολή σας είναι να εντοπίσετε αυτούς τους εκφραστικούς τρόπους, να υπογραμμίσετε τα αντίστοιχα χωρία του κειμένου και να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα που σας δίνεται.

	<i>Ο δρόμος για τον</i>	<i>Όπως τα βλέπει κανείς</i>
	<i>παράδεισο είναι μακρύς</i>	
Προφορικός τόνος		
Πρωτοπρόσωπη αφήγηση		
Τριτοπρόσωπη αφήγηση		
Διάλογος		
Πρόλογος		
Χρονικοί-τοπικοί προσδιορισμοί		
Γλώσσα απλή και καθημερινή		
Ύφος ανθρώπινο, αποκαλυπτικό και εξομολογητικό		
Προσφώνηση και αποφώνηση		
Υπογραφή		



- ❖ Αφού συμπληρώσετε τον παραπάνω πίνακα (σημειώνοντας το σωστό πλαίσιο) μπορείτε να προχωρήσετε στη σύνταξη ενός κειμένου στο οποίο θα αναφέρετε τα βασικά χαρακτηριστικά των δύο διαφορετικών λογοτεχνικών ειδών που μελετήσατε: της **επιστολής** και του **μυθιστορήματος**.
- ❖ Πιστεύετε ότι οι λογοτεχνικοί τρόποι που επέλεξαν οι συγγραφείς αποδίδουν με πειστικότητα τα προβλήματα και τα συναισθήματα των δύο ηρωίδων; Ποιος είναι, κατά τη γνώμη σας εκείνος ο εκφραστικός τρόπος που απέδωσε καλύτερα τα συναισθήματα και τα προβλήματα των ηρωίδων; Να γράψετε την άποψη σας, να αποθηκεύσετε τα κείμενα που συντάξατε στο Google Drive της τάξης και στη συνέχεια να τα αναρτήσετε στο ιστολόγιο της τάξης.
- ❖ Οι δραστηριότητες σας έχουν πια ολοκληρωθεί. Είστε έτοιμοι να παρουσιάσετε τις εργασίες σας στους συμμαθητές σας και με τη βοήθεια του καθηγητή σας να επιλέξετε εκείνες τις εργασίες τις οποίες θα παρουσιάσετε και στην εκδήλωση του σχολείου σας.
- ❖ Η ατομική εργασία που θα έχετε να παραδώσετε στο επόμενο μάθημα είναι να γράψετε μια υποθετική συνέντευξη που θα πάρετε από τη Βερόνικα ή την Ευρυδίκη, αφού σκεφτείτε τι θα θέλατε να τη ρωτήσετε.



Β' ΦΑΣΗ, ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΟΜΑΔΑ Β (Ομάδες 4-5-6)

Επιτέλους ήρθε η ώρα να ασχοληθούμε με τα λογοτεχνικά μας κείμενα! Την προηγούμενη διδακτική ώρα διαβάσαμε όλα τα κείμενα και έχετε πάρει μια πρώτη ιδέα για το περιεχόμενο των κειμένων. Έφτασε η στιγμή λοιπόν να τα μελετήσουμε σε βάθος και τα κατανοήσουμε.

Όπως γνωρίζετε, τα κείμενα τα οποία θα μελετήσει η ομάδα σας, είναι το «Πουλάκι» του Ιωάννη Βηλαρά, το δημοτικό τραγούδι της ξενιτιάς «Θέλω να πα στην ξενιτιά», «Το τραγούδι της ξενιτιάς» του Κώστα Κρυστάλλη και ο «Αποχωρισμός» του Γεωργίου Βιζυηνού.

Ποιοι είναι όμως οι δημιουργοί αυτών των ποιημάτων; Σε ποια εποχή ζουν; Τι γνωρίζουμε για αυτούς; (Να θυμάστε ότι σας ενδιαφέρει περισσότερο πού και πότε ζουν και ποια είναι τα θέματα των έργων τους).

- ❖ Αναζητήστε λοιπόν πληροφορίες στη [μηχανή αναζήτησης](#) και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα:

	<i>Πουλάκι</i>	<i>Θέλω να πα στην ξενιτιά</i>	<i>Το τραγούδι της ξενιτιάς</i>	<i>Ο Αποχωρισμός</i>
Ο δημιουργός				
Τι γνωρίζουμε για αυτόν				

Μερικά από τα ποιήματα που μελετάτε έχουν μελοποιηθεί. Ακούστε το μελοποιημένο ποίημα [«Πουλάκι»](#) και το μελοποιημένο ποίημα [«Αποχωρισμός»](#). Ακούστε και μία άλλη μελοποίηση του ποιήματος [«Αποχωρισμός»](#). Πιστεύετε ότι η μελοποίηση των ποιημάτων αυτών αποδίδει



τα συναισθήματα που ήθελαν να εκφράσουν οι ποιητές γράφοντας αυτά τα ποιήματα; Να γράψετε την άποψη σας.

- ❖ Αφού λοιπόν γνωρίσατε καλύτερα τους ποιητές των έργων τα οποία μελετάτε ήρθε η ώρα να γνωριστείτε καλύτερα και με τον ήρωα των ποιημάτων. Διαβάστε προσεκτικά τα ποιήματα σας, αναζητήστε πληροφορίες για τον ήρωα σας, υπογραμμίστε τα αντίστοιχα χωρία στα βιβλία σας και συμπληρώστε τον παρακάτω πίνακα. (Στην αναζήτηση των αιτίων του προβλήματος του ήρωα θα σας βοηθήσει [ο δικτυακός τόπος του Ιδρύματος Μείζονος Ελληνισμού.](#))

Ο ήρωας των ποιημάτων	
Το πρόβλημά του	
Τα αίτια του προβλήματός του	

- ❖ Αποθηκεύστε τους πίνακες που συμπληρώσατε στο Google Drive του τμήματός σας και στη συνέχεια αναρτήστε τις εργασίες σας στο ιστολόγιο της τάξης σας.
- ❖ Είχατε μια πρώτη γνωριμία με τον ήρωα των ποιημάτων που μελετάτε: τον Έλληνα ξενιτεμένο. Τώρα μπορείτε να παρουσιάσετε την προσωπικότητά του αξιοποιώντας ένα [πρόγραμμα δημιουργίας εννοιολογικών χαρτών](#). Το πρόγραμμα αυτό θα σας βοηθήσει να παρουσιάσετε όλες τις πλευρές του χαρακτήρα του και να τον γνωρίσετε καλύτερα. Αναζητήστε πληροφορίες για τον Έλληνα ξενιτεμένο στα ποιήματα και υπογραμμίστε τα αντίστοιχα χωρία. Μην ξεχνάτε ότι αποστολή σας είναι να παρουσιάσετε τα προβλήματα που



βιώνει, τους φόβους του, τα συναισθήματα του, τη σχέση του με τα μέλη της οικογένειάς του. Αποθηκεύστε τον εννοιολογικό χάρτη που δημιουργήσατε για τον ήρωά σας και αναρτήστε τον στο ιστολόγιο της τάξης.

- ❖ Τώρα πια γνωρίζετε πολύ καλά τον ήρωα των ποιημάτων σας, τον Έλληνα ξενιτεμένο. Στα ποιήματα που μελετήσατε, ο ήρωάς σας παρουσιάζει τα ίδια χαρακτηριστικά; Να καταγράψετε την άποψη σας.
- ❖ Αν ο ήρωας των ποιημάτων, ο Έλληνας ξενιτεμένος μπορούσε να έρθει στην εκδήλωση του σχολείου σας και να εκφωνήσει μία ομιλία, τι νομίζετε ότι θα έλεγε; Γράψτε την ομιλία του σε α' ενικό πρόσωπο, αποθηκεύστε την ομιλία που γράψατε στο Google Drive και αναρτήστε την στο ιστολόγιο της τάξης.
- ❖ Πώς θα σας φαινόταν η ιδέα να οπτικοποιήσετε το ποίημα που σας άρεσε και σας συγκίνησε περισσότερο; Μπορείτε λοιπόν να ξεκινήσετε: το πρόγραμμα με το οποίο θα εργαστείτε είναι το [Photo Peach](#). Επιλέξτε το ποίημα με το οποίο θα εργαστείτε, αναζητήστε στο διαδίκτυο ([μηχανή αναζήτησης](#)) εικόνες και φωτογραφίες οι οποίες ανταποκρίνονται στο νόημα των στίχων του ποιήματος και αποδίδουν τα συναισθήματα και τα προβλήματα του ξενιτεμένου. Αφού βρείτε τις κατάλληλες εικόνες, αναζητήστε και ένα μουσικό κομμάτι που θα επενδύσει την παρουσίαση σας. Το αποτέλεσμα της εργασίας θα αναρτηθεί στο ιστολόγιο της τάξης. Να έχετε υπόψη σας ότι θα πρέπει να είστε σε θέση να αιτιολογείτε τις επιλογές σας (εικόνες και μουσική που επιλέξατε) και ότι η ανάρτηση στο ιστολόγιο θα συνοδεύεται από σχόλια που θα αιτιολογούν τις επιλογές σας.
- ❖ Οι δραστηριότητες της ομάδας σας κοντεύουν να ολοκληρωθούν. Έχει μείνει μία τελευταία δραστηριότητα και αυτή έχει να κάνει με τους εκφραστικούς τρόπους που χρησιμοποιούν τα κείμενα που μελετήσατε. Αποστολή σας είναι να εντοπίσετε αυτούς τους εκφραστικούς τρόπους, να υπογραμμίσετε τα αντίστοιχα χωρία των ποιημάτων και να συμπληρώσετε τον παρακάτω πίνακα που σας δίνεται.



	<i>Πουλάκι</i>	<i>Θέλω να πα στην ξενιτιά</i>	<i>Αποχωρισμός</i>	<i>Το τραγούδι της ξενιτιάς</i>
Ομοιοκαταληξία				
Χρήση α΄ ενικού προσώπου				
Χρήση β΄ ενικού προσώπου				
Διάλογος				
Χρήση κυρίως ρημάτων και ουσιαστικών				
Λιτότητα εκφραστικών μέσων				
Χρήση πολλών επιθέτων				
Κάθε στίχος έχει ολοκληρωμένο νόημα				
Επαναλήψεις				
Γλώσσα απλή				
Σχήματα λόγου (συγκεκριμένα παραδείγματα)				



- ❖ Αφού συμπληρώσετε τον παραπάνω πίνακα (σημειώνοντας το σωστό πλαίσιο) μπορείτε να προχωρήσετε στη σύνταξη ενός κειμένου στο οποίο θα αναφέρετε τα βασικά χαρακτηριστικά του κάθε ποιήματος. Να εντοπίσετε και να καταγράψετε ομοιότητες ανάμεσα στα ποιήματα που μελετήσατε.
- ❖ Πιστεύετε ότι οι λογοτεχνικοί τρόποι που επέλεξαν οι ποιητές αποδίδουν με πειστικότητα τα προβλήματα και τα συναισθήματα του Έλληνα ξενιτεμένου; Ποιος είναι, κατά τη γνώμη σας εκείνος ο εκφραστικός τρόπος που απέδωσε καλύτερα τα συναισθήματα και τα προβλήματα του ξενιτεμένου; Να γράψετε την άποψή σας, να αποθηκεύσετε τα κείμενα που συντάξατε στο Google Drive της τάξης και στη συνέχεια να τα αναρτήσετε στο ιστολόγιο της τάξης.
- ❖ Οι δραστηριότητές σας έχουν πια ολοκληρωθεί. Είστε έτοιμοι να παρουσιάσετε τις εργασίες σας στους συμμαθητές σας και με τη βοήθεια του καθηγητή σας να επιλέξετε εκείνες τις εργασίες τις οποίες θα παρουσιάσετε και στην εκδήλωση του σχολείου σας.
- ❖ Η ατομική εργασία που θα έχετε να παραδώσετε στο επόμενο μάθημα είναι να γράψετε μια υποθετική συνέντευξη που θα πάρετε από τον Έλληνα ξενιτεμένο, αφού σκεφτείτε τι θα θέλατε να τον ρωτήσετε.



Γ΄ ΦΑΣΗ, ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΟΜΑΔΑ Α (Ομάδες 1-2-3)

Η αποστολή σας είναι να ετοιμάσετε μια [διαδραστική αφίσα](#) η οποία θα αναρτηθεί στο ιστολόγιο της τάξης και στην ιστοσελίδα του σχολείου, θα εκτυπωθεί και θα παρουσιαστεί στην εκδήλωση του σχολείου. Ο τίτλος της αφίσας που θα ετοιμάσετε θα είναι «**Ο ξένος στην Ελλάδα**». Στο κέντρο της αφίσας θα γράψετε σε α΄ ενικό πρόσωπο, μιμούμενοι τη φωνή του, το μήνυμα που θα ήθελε να στείλει ένας ξένος που ζει στην Ελλάδα. Το κείμενό σας θα πλαισιωθεί από υλικό σχετικό με το θέμα σας (εικόνες, τραγούδια, βίντεο). Μπορείτε να αντλήσετε το υλικό που θα χρησιμοποιήσετε από τον διαδικτυακό πίνακα της τάξης που ετοιμάσατε στη Α΄ φάση του σεναρίου.

Η αφίσα που θα ετοιμάσετε θα αναρτηθεί στο ιστολόγιο μαζί με την αφίσα που θα ετοιμάσουν οι μαθητές της ομάδας Β΄ και θα έχει ως τίτλο «**Ο Έλληνας ξενιτεμένος**».

Παρατηρήστε τις δύο αφίσες και τα μηνύματα που στέλνουν οι δύο ξενιτεμένοι και γράψτε ένα σύντομο σχόλιο, αφού σκεφτείτε τα ακόλουθα ερωτήματα: Υπάρχουν ομοιότητες ανάμεσα στις δύο αφίσες και στα δύο μηνύματα; Είναι κοινά ή διαφορετικά τα προβλήματα και τα συναισθήματα των δύο ξενιτεμένων; Με τις εργασίες σας παρουσιάσατε δύο διαφορετικές όψεις του ίδιου νομίσματος ή όχι; Δημοσιεύστε το σχόλιό σας.



Γ΄ ΦΑΣΗ, ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ ΟΜΑΔΑ Β (Ομάδες 4-5-6)

Η αποστολή σας είναι να ετοιμάσετε μια [διαδραστική αφίσα](#) η οποία θα αναρτηθεί στο ιστολόγιο της τάξης και στην ιστοσελίδα του σχολείου, θα εκτυπωθεί και θα παρουσιαστεί στην εκδήλωση του σχολείου. Ο τίτλος της αφίσας που θα ετοιμάσετε θα είναι «**Ο Έλληνας ξενιτεμένος**». Στο κέντρο της αφίσας θα γράψετε σε α΄ ενικό πρόσωπο, μιμούμενοι τη φωνή του, το μήνυμα που θα ήθελε να στείλει ο Έλληνας ξενιτεμένος. Το κείμενό σας θα πλαισιωθεί από υλικό σχετικό με το θέμα σας (εικόνες, τραγούδια, βίντεο). Μπορείτε να αντλήσετε το υλικό που θα χρησιμοποιήσετε από τον διαδικτυακό πίνακα της τάξης που ετοιμάσατε στη Α΄ φάση του σεναρίου.

Η αφίσα που θα ετοιμάσετε θα αναρτηθεί στο ιστολόγιο μαζί με την αφίσα που θα ετοιμάσουν οι μαθητές της ομάδας Α και θα έχει ως τίτλο «**Ο ξένος στην Ελλάδα**».

Παρατηρήστε τις δύο αφίσες και τα μηνύματα που στέλνουν οι δύο ξενιτεμένοι και γράψτε ένα σύντομο σχόλιο, αφού σκεφτείτε τα ακόλουθα ερωτήματα: Υπάρχουν ομοιότητες ανάμεσα στις δύο αφίσες και στα δύο μηνύματα; Είναι κοινά ή διαφορετικά τα προβλήματα και τα συναισθήματα των δύο ξενιτεμένων; Με τις εργασίες σας παρουσιάσατε δύο διαφορετικές όψεις του ίδιου νομίσματος ή όχι ; Δημοσιεύστε το σχόλιό σας.



Z. ΆΛΛΕΣ ΕΚΔΟΧΕΣ

Το σενάριο θα μπορούσε να επεκταθεί και να αποτελέσει τη βάση για ένα ευρύτερο σενάριο με θέμα την ετερότητα¹, για να δώσει τη δυνατότητα στους μαθητές να ασχοληθούν και με άλλες ομάδες που βιώνουν τα ίδια ή παρόμοια προβλήματα με τους ξενιτεμένους.

H. ΚΡΙΤΙΚΗ

Για την πραγματοποίηση του συγκεκριμένου σεναρίου απαιτούνται αρκετές ώρες στο εργαστήριο πληροφορικής και αυτό ίσως δυσκολέψει τους μαθητές και τον διδάσκοντα, καθώς για να βρούμε ελεύθερο το εργαστήριο πληροφορικής πρέπει να γίνει εκ των προτέρων συνεννόηση με τον καθηγητή της πληροφορικής αλλά και τους άλλους εκπαιδευτικούς.

Δυσκολίες, επίσης, μπορεί να δημιουργήσει το γεγονός ότι οι μαθητές θα πρέπει να συνεργαστούν σε όλες τις φάσεις του σεναρίου για να παραδώσουν τις εργασίες τους, όπως και το γεγονός ότι οι μαθητές (τουλάχιστον κάποιοι) θα πρέπει να είναι εξοικειωμένοι με τη χρήση του Η/Υ και όλων των προγραμμάτων που απαιτούνται για την υλοποίηση του σεναρίου.

Θ. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αθανασόπουλος, Ευ., Ειρ. Κοκκινάκη & Π. Μπίστα. 2008. *Ιστορία της Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*. Αθήνα: ΙΤΥΕ «Διόφαντος».

<http://ebooks.edu.gr/courses/DSGYM-A107/document/4bdaedb5lgm9/52404e1f53ea/52404e478zph.pdf>

¹ Η ετερότητα είναι μία από τις θεματικές ενότητες της Λογοτεχνίας Β' Γυμνασίου σύμφωνα με το Νέο Πιλοτικό Πρόγραμμα Σπουδών για το Γυμνάσιο.



Αποστολίδου, Β. 2012. Η λογοτεχνία στα νέα περιβάλλοντα των ΤΠΕ: κυβερνολογοτεχνία και e-books, ψηφιακές κοινότητες αναγνωστών, δημιουργική γραφή και αφήγηση στον ψηφιακό κόσμο. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/3.1.2_apostolidou.pdf

Γαραντούδης, Ε., Σ. Χατζηδημητρίου & Θ. Μέντη. 2008. *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας*, Β΄ Γυμνασίου. *Βιβλίο εκπαιδευτικού*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.

<http://ebooks.edu.gr/courses/DSGL105/document/4be92651pvqy/4be926c3nyew/4e68ab451wnx.pdf>

Επιμορφωτικό υλικό για την επιμόρφωση των εκπαιδευτικών στα Κέντρα Στήριξης Επιμόρφωσης, που εκπονήθηκε στο πλαίσιο της Πράξης «Επιμόρφωση Εκπαιδευτικών στη χρήση και αξιοποίηση των ΤΠΕ στην εκπαιδευτική διδακτική διαδικασία» του ΕΠΕΑΕΚ ΙΙ, Γ΄ ΚΠΣ, τχ. 3: κλάδος ΠΕ 02, β΄ έκδοση αναθεωρημένη και εμπλουτισμένη. Πάτρα: ΙΤΥ.

http://users.sch.gr/olpaizi/autosch/joomla15/index.php/tpe/epimorfosh_b_epipedou/1091-teuxos_3_klados_pe02.html

Κελεπούρη, Μ. & Ε. Χοντολίδου. 2012. Μελέτη για τα εκπαιδευτικά σενάρια στη διδασκαλία της λογοτεχνίας στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.

http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/3.1.3_melete_senarion_logotekhniass_2.pdf

Ματσαγγούρας, Η. 2008. *Ομαδοσυνεργατική διδασκαλία και μάθηση*. Αθήνα: Γρηγόρης.

Νικολαΐδου, Σ. 2009. *Λογοτεχνία και Νέες Τεχνολογίες: Από τη θεωρία στη διδακτική πράξη*. Αθήνα: Κέδρος.



Παντζαρέλας, Π. 2012. Τα βασικά εργαλεία των ΤΠΕ στη διδασκαλία της λογοτεχνίας και οι χρήσεις τους: περιβάλλοντα παραγωγής λόγου, λογισμικό παρουσίασης και διαδίκτυο. Θεσσαλονίκη: Κέντρο Ελληνικής Γλώσσας.
http://www.greeklanguage.gr/sites/default/files/digital_school/3.1.2_pantzarelas_0.pdf

Παρίσης, Ιω. & Ν. Παρίσης. 2010. *Λεξικό Λογοτεχνικών Όρων*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
<http://ebooks.edu.gr/courses/DSGYM-A107/document/4bdaedb5lgm9/4e7097436w8d/4e709743r1ga.pdf>

Πρόγραμμα σπουδών για τη διδασκαλία της λογοτεχνίας στο Γυμνάσιο. 2011. Εκπονήθηκε στο πλαίσιο υλοποίησης της Πράξης «ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο πρόγραμμα σπουδών» με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
<http://ebooks.edu.gr/info/newps/%CE%93%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1%20-%20%CE%9B%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%AF%CE%B1/%CE%9D%CE%B5%CE%BF%CE%B5%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%93%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%9B%CE%BF%CE%B3%CE%BF%CF%84%CE%B5%CF%87%CE%BD%CE%AF%CE%B1%2C%20%CE%91%CF%81%CF%87%CE%B1%CE%AF%CE%B1%20%CE%95%CE%BB%CE%BB%CE%B7%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%AE%20%CE%93%CE%BB%CF%8E%CF%83%CF%83%CE%B1%20%CE%BA%CE%B1%CE%B9%20%CE%93%CF%81%CE%B1%CE%BC%CE%BC%CE%B1%CF%84%CE%B5%CE%AF%CE%B1%20E2%80%94%20%CE%93%CF%85%CE%BC%CE%BD%CE%AC%CF%83%CE%B9%CE%BF.pdf>

Πυλαρινός, Θ., Σ. Χατζηδημητρίου & Λ. Βαρελάς. 2008. *Κείμενα Νεοελληνικής Λογοτεχνίας Α' Γυμνασίου. Βιβλίο εκπαιδευτικού*. Αθήνα: ΟΕΔΒ.
<http://ebooks.edu.gr/courses/DSGYM-A107/document/4bdaedb5lgm9/4bdaedbf2bw/4e68a5b7gzqg.pdf>